

MUHASEBEDE KAYIT DIŞILIK; VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ ALGISI
ÜZERİNE AĞRI İLİNDE BİR ÇALIŞMA

A Study on Informal Accounting, Tax Awareness and Tax
Perception in The Province of Ağrı

Hakan KARTAL

Yüksek Lisans Öğrencisi Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi

hakankartal.ttef@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5263-8848>

Utku ŞENDURUR

Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

usendurur@agri.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-8303-4315>

Cite as / Atf: Kartal, H., & Şendurur, U. (2023). Muhasebede kayıt dışılık; vergi bilinci ve vergi algısı üzerine Ağrı ilinde bir çalışma. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 119-136. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.1135680>

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	04.07.2022
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	16.04.2023
Sorumlu Yazar- <i>Corresponding Author</i> :	Hakan KARTAL
Sayfa Aralığı- <i>Page Range</i> :	119-136
DOI Numarası- <i>DOI Number</i>	 https://doi.org/10.31463/aicusbed.1135680

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

 iThenticate

MUHASEBEDE KAYIT DIŞILIK; VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ ALGISI ÜZERİNE AĞRI
İLİNDE BİR ÇALIŞMA

A Study on Informal Accounting, Tax Awareness and Tax Perception in The
Province of Ağrı

Hakan KARTAL
Utku ŞENDURUR

Öz

Bu çalışma Ağrı ilinde yaşayan bireylerin vergi bilinci, vergi algısı ve muhasebede kayıt dışılık durumuna bakış açılarını belirlemek amacı ile yapılmıştır. Çalışmada Ağrı ilinde yaşayan 387 bireye anket yöntemi uygulanmıştır. Veriler çeşitli istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiştir. Ulaşılan verilerde, bireylerin vergi algısında eğitim durumu, yaş, çalışma durumu ve cinsiyetlerine göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmaya katılan bireyler, vergi kaçırmanın ahlaksızlık olduğunu ve muhasebe işlemlerinde hile yaparak vergi kaçırmayı haklı kılacak hiçbir neden olmadığını görüşündedir.

Anahtar Kelimeler: Vergi bilinci, vergi algısı, muhasebede kayıt dışılık.

Abstract

This study was carried out with the aim of determining the perspectives of individuals living in Ağrı province about tax awareness, tax perception and informality in accounting. In the study, a questionnaire was applied to 387 individuals living in the province of Ağrı. The obtained data were analyzed by methods such as percentage, frequency, t test and Anova. According to the findings, significant differences were determined in the tax perception of individuals according to their education level, age, employment status and gender. In addition, the individuals participating in the study are of the opinion that tax evasion is immoral and there is no reason to justify tax evasion by cheating in accounting transactions.

Key Words: Tax awareness, tax perception, informality in accounting.

Giriş

Muhasebe, bir işletmenin mali nitelikteki konularını işleyen, açıklayan, sınıflandıran, belli bir sistematikte kaydeden ve üçüncü kişilere raporlayan bilgi sistemidir (Sevilengül, 2006, s. 3-5). Bir başka ifadeyle muhasebe, geçmişten süregelen ekonomik faaliyetlerde hayatımızın her alanında karşılaştığımız bilim dalıdır. Günlük hayatımızda basit bir hesaplama, firmaların muhasebe ile ilgili işlemlerine kadar geniş bir alana sahip olması muhasebenin günlük işlemlerde önemli olduğunu göstermiştir. Muhasebe, işletmelerin kuruluşlarından bu yana ekonomik pozisyonu ile ilgili eksiksiz ve net bilgiler sunması ile beraber bu bilgilerle ileriye dönük planların yapılmasında etkili kararlar almasında yardımcı olur (Karasioğlu ve Duman , 2011, s. 165).

Muhasebenin fonksiyonlarından olan kaydetme ve raporlama fonksiyonları kayıt dışılığın önlenmesinde önemli rol oynar. Kayıt dışı muhasebe hakkında yapılan açıklamaların genel niteliği; gelir sağlayanların, sağladıkları reel gelirlerini kısmen ya da tamamını kaydetmiyor ve ödenmesi gereken vergi tutarının altında bir ödeme sağlıyor ya da vergi ödemekten kaçınıyor olma hâlidir (Sarılı, 2002, s. 20). Kayıt dışılıkta, belli bir oranda ekonomik faaliyetlerden kanun koyucunun haberi olmamasından dolayı; yapılan istatistiki veriler doğru sonuçlar verememektedir (Şeker, 2006, s. 207). Vergi kaçakçılığı sebebiyle, hem vergilendirmede hukuken adaleti sağlayamazken hem de kayıt dışılıktan dolayı tahsil edemediği vergilerin karşılığında borç silahını kullanmaktadır (Seviğ, 2006, s. 18).

Devletin mali işlemleri denetlemesi vergi kaybını önler. Vergi; ekonomik, mali ve psikolojik yönleri olan bir toplumsal olgudur. Aktif ve hukuki bir vergi düzenin kurulması, vergilendirmenin iktisadi ve sosyo-psikolojik sınırlarının bilinmesini gerektirir. Bu sınırların sonuçlarından biri, vergi kaçırma olarak karşımıza çıkmaktadır (Muter vd., 2012). Mükelleflerin vergisel tepkileri hissettikleri vergi yükü, sahip oldukları vergi algıları ile ölçülür. Bu doğrultuda toplumdaki her vatandaş, gelir, servet ya da harcamalarıyla vergi yüküne katlanmakta; vergiyi algılamasında ve değerlendirmesine bağlı olarak bir vergi baskısı (sübjektif vergi yükü) hissetmektedir. Bireylerin psikolojik, sosyal, ekonomik ve siyasi görüşleri doğrultusunda şekillenen vergi ve kayıt dışı ekonomiye bakış açıları, içinde bulunduğumuz ekonomik ve toplumsal çevrenin durumunu yansıtmaktadır. Bu çalışma, gelir ya da kurumlar vergisi mükellefi olup olmadığına bakılmaksızın, toplumda yer alan bireylerin kayıt dışı ekonomiye bakışlarını ortaya koyabilmek için yapılmıştır.

Literatür Taraması

Ejder (2000), çalışmasında Türkiye'de vergi politikalarını incelemiş ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bugüne etkin vergi politikaları olmadığı, bütçe açıklarının ciddi artış gösterdiğini gözlemlemiştir. Çözüm olarak, vergi gelirlerini artırarak kamu harcamalarının kamu gelirleriyle karşılanması sonucuna varmıştır.

Sağbaş ve Başoğlu (2005), çalışmalarında ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin vergisel algılamaları ve bu vergisel algılamaları üzerinde etki oluşturan unsurların neler olduğu konusunu tespit etmeye çalışmışlardır. Afyonkarahisar şehrinde ilköğretim düzeyindeki öğrencilere uygulanan anket ve mülakat sonucundaki bulgular incelenmiştir. Çalışmada öğrencilerin vergi ile kamu hizmetlerini bağdaştıramadıkları görülmüştür. Öğrencilerin vergi hakkında algısal yanılgıya düştükleri gözlemlenmiştir. Öğrencilerin demografik özelliklerinin vergi algısı üzerinde belirleyici olmadığı ortaya konmuştur.

Tuncer (2005), çalışmasında vergi uzmanlarının vergi uyumuna etkisini araştırmıştır. Devletlerin vergi uzmanlarına ilişkin hazırlıklarını koordine ederken söz konusu zıt görevlerinin dikkate alınması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Ömürbek vd. (2007), çalışmalarında yükseköğrenim öğrencilerinin vergi bilinçlerini ölçmeyi amaçlamıştır. Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF son sınıf öğrencilerine genel kabul görmüş ölçeklerden yararlanarak bir anket uygulamıştır. Ülkemizde vergi mükellefi adayı yükseköğrenim öğrencilerine göre vergi ödemeyi belirleyen elzem faktörlerin sırasıyla; verilen vergilerin açık ve net olarak doğru alanlarda harcandığının bilinmesi ve saydam, açıklayıcı devlet yönetimi, adil bir vergi yükü dağıtılma yetisi sonucu olduğu belirlenmiştir.

Çataloluk (2008) çalışmasında mükelleflerin vergi karşısındaki davranışları ve tüm kişilerin vergiye karşı almış oldukları tutumları ölçmeye çalışmıştır. Çalışmada metot olarak genellemelere başvurulmuştur. Araştırmada, gönüllük ilkesinin kabul görmediği sonucuna varmıştır.

Feldstein (2008) çalışmasında, vergilerin ekonomik davranış üzerindeki etkilerinin gelir tahmini için nasıl önemli olduğunu göstermeyi amaçlamıştır. Mükelleflerin, vergi görevini tamamlamasındaki tutum ve davranışları, diğer vergi ödemekle yükümlü sorumluların tutum ve davranışlarına yön verebilmektedir. Örneğin vergisini net ve hatasız bir şekilde ödeyen kişiler, vergi görevini yerine getirmeyen kişilerden negatif yönde etkileneceği sonucuna ulaşmıştır.

Demir (2009), çalışmasında toplumun vergi karşısında ki bakış açılarını belirleyen faktörleri açıklamaya çalışmıştır. Araştırmasında, eğitim ile vergi bakış açısı arasında hem olumlu hem de olumsuz bir durum olduğunu tespit etmiştir. Araştırmada, bireyin kazancı artmasıyla vergi kaçakçılığının da arttığını ortaya koymuş olup sonuç olarak; gelir ile vergi ödeme arasında ters bir ilişkinin olduğu durumun sonucuna varmıştır. Araştırmada, yaşanan yerlerde egemen olan siyasi görüş ile iktidardaki parti zihniyeti arasındaki ilişkinin, vergilerin dinsel yönlerinin var olup olmadığı, vergilerin doğru alanlara kanalize edilip edilmediği ve de toplumun hükümetlere olan güveninin vergi karşısındaki hâl ve davranışlarına yön verdiği sonucuna varmıştır.

Wahl vd. (2010) çalışmalarında, vergi ödemelerini ve vergi mükelleflerinin yetkililere olan güvenini yetki gücü kapsamında ele almış, çeşitli varsayımları inceleyerek, otoritelere olan güveni ve gücü manipüle olduğunu gözlemlemiş ve güven ve gücün vergi ödemelerini olumlu etkilediğini gösterdiği sonucuna varmıştır.

Çelik ve Eroğlu (2014), çalışmalarında Zonguldak vilayetinde ilköğretim öğrencilerine yönelik vergi algısını ve vergi algılamasını etkileyen unsurları belirlemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda öğrencilerin demografik özelliklerini ve vergi algılarını belirlemeye yönelik anket uygulanmıştır. Anket, Zonguldak ilindeki okulların 4,5,6,7 ve 8. sınıf düzeyinde okuyan toplam 766 öğrenciye uygulamıştır. Anket uygulanan öğrencilerin yarısının vergi kavramını bilmedikleri saptanmış ve öğrencilerin vergi ile ilgili kavramların bilgileri sıklıkla aile fertlerinden öğrendikleri sonucuna varılmıştır.

Özen vd. (2015), çalışmalarında orta öğretimde okuyan öğrencilerin vergi algı seviyelerine ilişkin ampirik bir değerlendirme yapmayı amaçlamıştır. Çalışma kapsamında gerekli yasal izinler alınmış ve İzmir’de ortaokul seviyesindeki bir takım öğrencilere yönelik anket uygulaması yaparak elde edilen verileri analizlere tabi tutmuşlardır. Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin vergi hakkında belirli bir algı seviyesine ulaştıkları, bununla birlikte ailelerinin eğitim seviyesi ve gelir durumlarının öğrencilerin algı düzeylerini farklılaştırdığı tespitini yapmışlardır.

Özçelik (2018), çalışmasında vergi kaçakçılığı yapılan muhasebe hilelerini ve bu alanda idarece alınan önlemleri incelemiştir. Çalışmada, muhasebe hilelerinin hedefi, metotları ve vergi kaçırma amacıyla yapılan muhasebe hileleri literatür taramasına, idarece alınan tedbirler, vergi denetim yöntemi ve yöntemleri de Gelir İdaresi ve Vergi Denetim Kurulu

Başkanlıklarının Faaliyet Raporlarına dayalı olarak raporlanmıştır. Araştırma neticesinde İdarenin risk analizine dayalı denetim metoduyla etkin denetimin yapılabilmesi hedefiyle denetim yapısını değiştirdiği, yeni metot ve projeler oluşturduğu tespit edilmiştir.

Durmuş ve Kaya (2019), çalışmalarında muhasebe ile teknolojiyi senkron kullanarak kâğıt esaslı olan klasik muhasebe uygulamalarını, bilgisayar uygulamaları ve bulut bilişim ile dijital muhasebeye dönüştürmüş olup; e-beyanname, e-fatura, e-arşiv, e-defter gibi uygulamalardan oluşan dijital muhasebe, ihtiyaç duyulan argümanların güvenilir ve sekron olarak ilgili kişilere ulaştırılması, varlık kayıplarının önlenmesi ve iç kontrollerin etkin bir şekilde sürdürülmesi çabalarına yön vermiştir. Dolayısıyla birçok faydayı beraberinde getiren dijital muhasebe, işletmelerde ortaya çıkabilecek muhasebe hileleri ve kayıt dışılık üzerinde de önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu çalışmada dijitalleşme ile ortaya çıkan muhasebe uygulamalarının muhasebe hileleri ve kayıt dışılığı önlemede etkisinin ne derecede olduğu muhasebe uygulayıcıları olan Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler üzerinden araştırılmıştır.

Kandak ve Mertol(2021), vergi bilinci oluşturmada eğitimin etkisini ortaya koymak amacıyla Mehmet Köse İlkokulu ve Ortaokulu öğrencilerine ampirik bir çalışma yapmışlardır. Çalışma evvelinde öğrencilerin vergi bilinci seviyeleri; ilgili alanda üç uzman görüşüne başvurarak oluşturulan ve öğretmenlik mesleğinde yirmi yılını doldurmuş üç sınıf öğretmenin eleme ve seçme metodlarıyla son hâlini alan ön test ile ortaya konmuştur. Daha sonra aynı öğrencilere sınıf öğretmenlerince derslerdeki kazanımlarla, vergi bilinci kazanımları göz önünde bulundurarak dersi işlemleri sağlanmıştır. Uygulamanın sonucunda, vergi bilinci algılarında olumlu bir gelişme olduğu görülmüştür. Öğrencilere yapılan ön test ve son test; öğrencilerin algısal yönlerinin değiştirdiği düşünüldüğünde açık uçlu sorular sorulmuştur. Araştırma sonucunda, eğitimin vergi bilinci kazandırma konusunda önemli olduğu ve olumlu vergi bilinci kazanan bireylerin mali açıdan devlete katkısı, istatistiki olarak ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Bilindiği üzere muhasebenin birçok fonksiyonu vardır. Bu fonksiyonların en önemlilerinden biri de kaydetme fonksiyonudur. Bu fonksiyonun en önemli muhatabının kanun koyucu olduğu varsayılır. Devlet vergilendirme yaparken kayıtları esas alır ki sağlıklı vergilendirme yapabilsin. Bireylerin ise vergi açısında ortaya koydukları tutumları

belirleyen unsurları arasında vergi ahlakı, vergi kültürü, vergi algısı ve bilinci olduğu tahmin edilmektedir. Bu çalışmada Ağrı ilinde yaşayan bireylerin muhasebede kayıt dışılık algısı, vergi algısı ve vergi bilinci araştırılmaktadır. Bu araştırma ile vergi mükellefi aday ve mevcut vergi mükelleflerinin vergiye karşı bakış açılarının belirleyicisi olarak vergi algıları ve vergi bilinci kavramlarına değinilmekte daha sonrasında uygulanan anketin sonuçları ve değerlendirilmesi bulunmaktadır.

Araştırmanın Evreni ve Çalışma Evreni

Çalışmada araştırma evreni, Ağrı ili merkez ilçesinde 18 yaş üstü bireylerden oluşmaktadır. Çalışmanın ana kütleini 90 bin kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini Mason vd. (2003), çalışmasındaki formül¹ kullanılarak elde edilmiştir. Buna göre %95 güven aralığında evrenin 90.000 kişi olduğu araştırmada, evrenin tümünü temsil etmesi için ihtiyaç duyulan sayı 398 olarak hesaplanmıştır. Tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 398 kişiyle yüz yüze yapılan görüşmeler sonucu eksik veriler çıkarıldıktan sonra araştırmaya 387 kişi katılmıştır. Buna göre tüm evrenin %97'sine ulaşılmıştır.

Veri Seti ve Yöntem

Araştırmaya yönelik verilerin oluşturulmasında anket tekniğinden yararlanılmıştır. Ağrı'da yaşayan bireylere yönelik oluşturulan ankette, kayıt dışılık, vergi algısı ve vergi bilinci ile alakalı sorular hazırlanmıştır. Anket ölçeği (Koç ve Koç, 2019, s. 66-86)'nin ve (Özgün ve Yüksel, 2017, s. 33-48)'nin çalışmalarındaki ölçeklerden yararlanılarak oluşturulmuştur. Eksik veriler çıkarıldıktan sonra ulaşılan birey sayısı toplam 387 kişidir. Çalışmada, anket uygulanan bireylerin sosyo-demografik özelliklerini ortaya koymak için 4 soru; kayıt dışılık, vergi algısı ve vergi bilinci ile ilgili de 5'li likert ölçeği ile hazırlanan 40 soru yer almaktadır. 1-17 arasındaki sorular kayıt dışılık, 18-27 vergi algısı, 28-40 arasındaki sorular vergi bilincini ölçmek için oluşturulmuştur. Tablo 2'de bulunan ortalama puanlar bireylerin verdikleri cevaplara verilen puanların ortalaması ile hesaplanmıştır (kesinlikle katılıyorum:5, katılıyorum:4, kararsızım:3, katılmıyorum:2 ve kesinlikle katılmıyorum:1). Verilerin normal dağılıp dağılmadığının ortaya konması için yapılan normallik analizlerine göre verilerin normal dağıldığı söylenebilir (sig: 0.000). Anket güvenilirliği için yapılan Cronbach Alpha

¹ Evren/(1+(evren*0.0025)), Çalışmada evrenin tümünü yansıması için ihtiyaç duyulan örneklem sayısı 90000/(1+(90000*0.0025))= 398 kişi

(α) analiz değeri ise 0.696'dır. Literatürde 0,6'ın üstündeki değer güvenilir, 0,7'nin üstündeki değer ise yüksek güvenilir olarak karşımıza çıkar (Yıldız ve Uzunsakal, 2018, s. 14-28). Bu çalışmadaki değer 0,6'nın üzerinde olduğundan, Ağrı ilinde yaşayan bireylere uygulanan bu anketin güvenilir olduğu görülmektedir.

Araştırmada yüz yüze görüşme metodu ile Ağrı ilinde yaşayan bireylere anket yapılmış ve anketlerden toplanan veriler paket program aracılığıyla frekans ve yüzde dağılımı ve ortalamalar yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir. Diğer yandan anket sorularına tek tek bakılarak gruplar arası anlamlı bir fark olup olmadığını gösteren hipotez testleri, Anova ve T-testi de yapılmıştır.

Çalışmanın etik ilkelere uygunluğu Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulunun 28.06.2021 tarih ve 183 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Bulgular ve Analizler

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler

Cinsiyet	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
	Kadın	292	75,4
Erkek	95	24,6	
Yaş Aralığı	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
	18-25	220	56,8
	26-35	102	26,3
	36-45	21	5,4
	46-55	37	9,6
	56 ve üzeri	7	1,9
Eğitim Durumu	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)
	Lise	89	23
	Ön Lisans	139	36
	Lisans	135	35
	Lisansüstü	14	3,6
	Ortaokul	5	1,2
	İlkokul	5	1,2
Çalışma Durumu	Seçenekler	Frekans	Yüzde (%)

	Çalışmıyorum	4	1,1
	Öğrenci	20	5,2
	Özel Sektör Sigortasız	33	8,5
	Kamu	52	13,4
	Özel Sektör Sigortalı	271	70
	Ev Hanımı	7	1,8

Ankete katılan bireylere sorulan çalışma durumu sorularında böyle bir şık olmamasına rağmen katılanların %8.5'i sigortasız çalıştığını beyan etmiştir. Bu yüzden bu şıkkı da çalışmaya dâhil etme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Ankete katılan bireylerin %24,6'sı erkek, %75,4'ü ise kadın bireylerden oluşmaktadır. Ankete katılanların büyük kısmının genç nüfus olduğu söyleyebilir. Bir başka dikkat çeken nokta ise ankete katılanların %74,5'inin ön lisans ve üzeri eğitime sahip bireyler olduğudur. Bunun yanında ankete cevap verenlerin büyük çoğunluğunu özel sektör/sigortalı çalışanlar oluşturmuştur.

Muhasebede kayıt dışılık, vergi algısı ve vergi bilinci üzerine Ağrı ilinde yaşayan bireylerin sorulara yönelik algıları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Muhasebede Kayıt Dışılık Vergi Algısı Vergi Bilinci Üzerine Ağrı İlinde Yaşayan Bireylerin İfadeleri

İfadeler	Ortalama puan
Kayıt dışılık	3.18
Muhasebe işlemlerinde hile yaparak vergi kaçırmak yaygın bir durumdur	3,29
Muhasebe işlemlerinde hile yaparak vergi kaçırmayı haklı kılacak nedenler vardır.	2,10
Ödemem gerektiği halde beyan etmediğim vergiler vardır.	2,58
Alışverişlerde fiyat indirimi mümkünse fiş/fatura almamayı tercih ederim.	2,62
Yüksek vergi oranları, muhasebe işlemlerinde hile yaparak vergi kaçırmayı arttırmaktadır.	3,28
Toplanan vergilerin doğru kamu harcamalarında kullanılmaması vergi kaçırmayı arttırmaktadır.	3,42
Vergi düzenlemelerinin karmaşıklığı, muhasebe işlemlerinde kayıt dışılığı arttırmaktadır.	3,36

Küçük işletmelerin fazlalığı, muhasebe işlemlerinde kayıt dışılığı arttırmaktadır.	2,97
Vergi denetimlerinin yetersizliği, muhasebe işlemlerinde kayıt dışılığı arttırmaktadır.	3,51
Vergi afları, muhasebe işlemlerinde kayıt dışılığı arttırmaktadır.	3,21
Kayıt dışı muhasebe işlemleri, ekonomik büyümeyi artırır.	2,52
Kayıt dışı muhasebe işlemleri, işsizliği ve yoksulluğu azaltır.	2,68
Kayıt dışı muhasebe işlemleri, çalışanların çalışma şartlarının kötüleşmesine neden olur.	3,61
Muhasebe işlemlerinde hile yaparak vergi ödemeyen firmalar, diğer firmalar açısından haksız rekabete neden olur.	3,86
Ödediğim vergiye göre devletten yararlandığım hizmetin daha az olduğunu düşünüyorum.	3,69
Ödediğim vergiye göre mecliste daha az temsil edildiğimi düşünüyorum.	3,71
Kayıt dışı muhasebe işlemlerinin önlenmesi için yeterince mücadele edilmediğini düşünüyorum.	3,67
Vergi algısı	3,54
Vergi bir vatandaşlık görevidir.	3,69
Vergi ahlaki bir konudur.	3,42
Vergi kamu hizmetlerinin karşılığıdır.	3,47
Herkes vergisini öderse yoksulluk kalmaz.	3,17
Vergi ödemek kamu yararı sağlar.	3,54
Vergi kaçırmak ahlaksızlıktır.	4,00
Ülkemizde vergi oranları yüksektir.	3,97
Ülkemizde vergi sistemi adaletsizdir.	3,74
Bireyler vergi ödemezse kamu hizmetleri aksar.	3,47
Devletin vergi alması özel sektörü olumsuz etkiler.	2,93

Vergi bilinci	3,48
Vergi bilinci, bireyin vergi ödemesi gerektiğini vicdanında hissetmesidir.	3,37
Vergi bilinci, bireyin vergi ödemesi gerektiği konusunda sahip olduğu duygudur.	3,41
Vergi bilinci eğitimle sağlanır.	3,23
Bireylerin gelir seviyesi arttıkça vergi bilinci de artar.	3,31
Bireylerin kültür seviyesi arttıkça vergi bilinci de artar.	3,25
Vergi bilincinin sağlanmasında ailedeki eğitim okuldakinden etkilidir.	3,30
Ödenen vergilerin nereye harcandığının vatandaşlara açıklanması vergi bilincini artırır.	4,01
Topluma sunulan kamu hizmetlerin nicelik ve niteliğinin artması vergi bilincini artırır.	3,75
Vergisini ödemeyenlere yaptırım uygulanması vergi bilincini artırır	3,29
Vergi ödemeyenlerin aftan yararlanması vergi bilincini azaltır.	3,36
Vergi haftası etkinlikleri vergi bilinci konusunda farkındalık yaratır.	3,45
Alışverişlerde fiş/fatura alınmalıdır	4,10
Bireylerin eğitim seviyesi arttıkça vergi bilinci de artar.	3,50

Ankete katılan bireylerin sorulara verdiği cevapların ortalamalarına bakıldığı zaman, en yüksek ortalamaya (4,10 puan, 4,01 puan ve 4 puan) sahip ifadelerin, “Alışverişlerde fiş/fatura alınmalıdır”, “Ödenen vergilerin nereye harcandığının vatandaşlara açıklanması vergi bilincini artırır” ve “Vergi kaçırmak ahlaksızlıktır” söylemleri olduğu; en düşük ortalamaya sahip olan ifadenin ise (2,10), “Muhasebe işlemlerinde hile yaparak vergi kaçırmayı haklı kılacak nedenler vardır” cevabı olduğu karşımıza çıkmaktadır. Tablo 3’te bireylerin verdikleri cevaplara göre kayıt dışılık, vergi algısı ve bilinci boyutlarının ortalama puanları yer almaktadır.

Tablo 3. Boyut Ortalamaları

Boyutlar	Ortalama Puanlar
Kayıt Dışılık	3,18
Vergi Algısı	3,54
Vergi Bilinci	3,48

Boyut ortalamalarına baktığımızda ankete cevap veren Ağrı ilinde yaşayan bireylerin, kayıt dışılık algısının diğer ortalamalara göre düşük olduğu; bunun yanında vergi algılarının yüksek olduğu görülmüştür. Bireylerin vergi bilinci ölçmeye yönelik sorulara olumlu cevap verdiklerini söyleyebiliriz. Ağrı ilinde yaşayan bireylerin anket sorularına ilişkin verdiği cevaplarda genel olarak “kararsızım”(3 puan) ve “katılıyorum” (4 puan) şeklinde cevaplar vermişlerdir. Ölçümlenmeye çalışılan boyutlara bakıldığında ortalama üzerinde puan çıkmıştır. Geniş bakıldığında, Ağrı ilinde yaşayan bireylerin kayıt dışılık, vergi bilinci ve vergi algısının yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 4. Cinsiyet Durumu ile Boyutlar Arası T Testi Sonuçları ve Ortalamaları

Boyutlar	Anlamlılık(p)	Ort.(kadın)	Ort.(erkek)
Kayıt Dışılık	.572	3,37	3,41
Vergi Algısı	.014	3,49	3,68
Vergi Bilinci	.299	3,47	3,55

Tablo 4 te görüldüğü üzere cinsiyet durumu ve boyutlar arasında yapılan T testi sonuçlarına göre kayıt dışılık ve vergi bilinci p değeri >0.05 olduğundan boyutlar ile cinsiyet durumu arasında anlamlı dağılım gözlenmemiştir. Vergi algısı boyutunda bakıldığında p değeri <0.05 olduğunda cinsiyet durumları arasında anlamlı fark olduğu söylenebilir. Boyutların ortalamalarına bakıldığında ankete katılanlardan erkeklerin vergi algılarının kadınlara göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 5. Eğitim Durumu ve Boyutlar Arası Anova Testi Sonuçları

Boyutlar	Anlamlılık(p)
Kayıt Dışılık	.182
Vergi Algısı	.049
Vergi Bilinci	.110

Eğitim durumu ve boyutlar arasında yapılan Anova testi sonuçlarına göre kayıt dışılık ve vergi bilinci p değeri >0.05 olduğundan anketi cevaplayan bireylerin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık

gözlenmemiştir. Vergi algısı boyutunda ise p değeri <0.05 olduğundan bireylerin eğitim durumlarına göre anlamlı farklılık gösterdikleri söylenebilir. Vergi algısı boyutunda farkın hangi gruplardan kaynaklandığını anlamak için yapılan Post-Hoc analizi sonuçlarına göre, farklılığın lisans ve lise mezunları grupları arasında olduğu görülmüştür. Ortaya çıkan sonuçlara göre lisans mezunlarının vergi algısı lise mezunlarına göre daha yüksektir. Buna göre eğitim seviyesi arttığında bireylerin vergi algısı da artmaktadır diyebiliriz.

Tablo 6. Eğitim Durumu Boyut Ortalamaları

Boyutlar	Ortalamalar	
Vergi Algısı	İlkokul	3,8200
	Ortaokul	3,7000
	Lise	3,3955
	Ön lisans	3,5065
	Lisans	3,6459
	Lisansüstü	3,7714
	Toplam	3,5457

Boyutların ortalamalarına bakıldığında ilkokul ve ortaokul mezunlarının ortalamasının daha yüksek olduğu görülmektedir. Anketi cevaplayan bireylerin eğitim durumu ilkokul (5 kişi) ve ortaokul (5 kişi) olanların sayısı çok az olduğundan sonuçlar yanıltıcı olabilmektedir. İstatistiki olarak daha anlamlı çoğunluğun olduğu diğer gruplara bakıldığında ise beklenildiği gibi eğitim seviyesi arttıkça vergi algısı da artmaktadır. Eğitim seviyesi yüksek kişiler, verginin bir kamu hizmeti, ahlaki bir konu ve vatandaşlık görevi olduğunu düşünmektedir. Ayrıca bu bireylere göre vergi kaçırmak da bir ahlaksızlıktır.

Tablo 7. Yaş Gruplarına Göre Ve Boyutlar Arası Anova Testi Sonuçları

Boyutlar	Anlamlılık(p)
Kayıt Dışılık	.021
Vergi Algısı	.011
Vergi Bilinci	.520

Tablo7 görüldüğü üzere yaş grupları ve boyutlar arası yapılan Anova testi sonuçlarına göre kayıt dışılık ve vergi algısı boyutlarının p değeri <0.05 olduğunda yaş grupları ve boyutlar arasında anlamlı farklılık olduğu söylenebilir. Vergi bilinci boyutunda ise p değeri >0.05 olduğundan yaş grupları arasında anlamlı farklılık bulunmadığı görülmüştür.

Tablo 8. Yaş Durumunun Ortalamaları

Boyutlar		Ortalamalar
Kayıt Dışılık	18-25	3,3440
	26-35	3,3333
	36-45	3,6637
	46-55	3,5541
	56 ve üzeri	3,8125
	Toplam	3,3871
Vergi Algısı	18-25	3,4518
	26-35	3,6127
	36-45	3,8238
	46-55	3,7000
	56 ve üzeri	3,8714
	Toplam	3,5457

Kayıt dışılık ve vergi algısı boyutunda farkın hangi gruplardan kaynaklandığını anlamak için yapılan Post-Hoc analizi sonuçlarına göre, farklılığın kayıt dışılıkta 56 yaş üzeri ve diğer gruplar; vergi algısında ise 36-45 yaş ve 56 yaş üzeri ile diğer gruplar arasında olduğu görülmüştür. Çalışmada yaş ortalamalarına bakıldığında ankete cevap verenlerin yaşları arttıkça kayıt dışılık ve vergi algılarının arttığını görülmektedir. Ortaya çıkan sonuçlara göre yaşı daha büyük bireyler, denetimlerin yetersizliği, vergi afları ve yüksek vergi oranlarının kayıt dışılığı artırdığını düşünmektedirler. Aynı kişiler vergi sistemini de adaletsiz bulmaktadırlar.

Tablo 9. Çalışma Durumuna Göre ve Boyutlar Arası Anova Testi Sonuçları

Boyutlar	Anlamlılık(p)
Kayıt Dışılık	.405
Vergi Algısı	.004
Vergi Bilinci	.142

Çalışma durumuna göre boyutlar arasında yapılan Anova testi sonuçlarına göre kayıt dışılık ve vergi bilinci boyutlarının p değeri >0.05 olduğundan çalışma durumlarına göre anlamlı farklılık olmadığı söylenebilir. Vergi algısı boyutunda ise p değeri <0.05 olduğundan çalışma durumuna göre anlamlı farklılık olduğu söylenebilir. Vergi algısı boyutunda farkın hangi gruplardan kaynaklandığını anlamak için yapılan Post-Hoc analizi sonuçlarına göre, farklılığın kamu sektöründe çalışanlar, ev hanımı ve

öğrenci grupları ile diğer gruplar arasında olduğu görülmektedir. Çalışma durumunun boyut ortalamalarına bakıldığında katılımcıların %1.8'ini oluşturan ev hanımları örneklem küçüklüğü nedeni ile dikkate alınmaz ise; öğrenci ve kamu sektöründe çalışanların vergi algılarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo10. Çalışma Durumunun Ortalamaları

Boyutlar		Ortalamalar
Vergi Algısı	Kamu	3,7346
	Özel sektör-sigortasız	3,2727
	Özel sektör-sigortalı	3,5199
	Ev hanımı	4,0143
	Öğrenci	3,7600
	Çalışmıyorum	3,2000
	Toplam	3,5457

Sonuç ve Öneri

Çalışmada, Ağrı ilinde yaşayan bireyler anket sorularına ilişkin genel olarak kararsızım ve katılıyorum şeklinde cevaplar vermişlerdir. Verilen ifadeler doğrultusunda en yüksek katılım sağlanan sorular; “Alışverişlerde fiş/fatura alınmalıdır”, “Ödenen vergilerin nereye harcandığının vatandaşlara açıklanması vergi bilincini artırır.” ve “Vergi kaçırmak ahlaksızlıktır.” ifadeleri olduğu görülmektedir. Ağrı ilinde yaşayan bireyler ‘Muhasebe işlemlerinde hile yaparak vergi ödemeyen firmaların diğer firmalar açısından haksız rekabete neden olduğu önermesine katılım göstermişler ve toplumun faydalandığı kamu hizmetlerinin etkinliğinin artmasının vergi bilincini artırdığını söylemişlerdir. Ankete katılanlar, genel olarak vergi kaçırmanın ahlaksızlık olduğunu belirtmişler ve vergi aflarının kayıt dışı ekonomiye önlem olmadığını ve vergilerin adaletsiz toplandığı görüşünü benimsemişlerdir. Ankete katılanların büyük çoğunluğu vergi oranlarının yüksek olduğunu söylemişlerdir.

Çözüm önerisi olarak; vergi ile ilgili kanunlar düzenlenirken kayıt dışı uygulamaların önüne geçilmesi bakımından ve vergi kaçırmayı önleyecek şekilde caydırıcı cezalar uygulanabilir. Çalışmada dikkat çeken noktalardan biri de eğitim seviyesi lisansüstü olan bireylerin vergi algısı ve

vergi bilincinin yüksek olduğudur. Bu bağlamda devletin eğitim-öğretim hizmetlerine daha fazla önem vermesi gerektiği ifade edilebilir. Bunun yanında, devletin sık sık vergi affı çıkarmaması gerektiği aksi hâlde af beklentisinde olan mükelleflerin vergi ödemekten kaçındığı söylenebilir. Vergi araçlarını kamuoyuna anlatan spot reklamlara sık sık yer verilerek vergi algısına katkı sağlayacağı ve alış-verişlerde fiş kullanımı noktasında kamuoyunu aydınlatmanın yanında fiş ve fatura kullanmayanlar için caydırıcı önlemler alınması gerektiği söylenebilir.

Ülkemizde uygulanan vergi sisteminin yöntemine ilişkin analizlere bakıldığında ankete cevap veren bireylerin, verdikleri vergilerin toplumsal hizmet olarak karşılık bulmadığını, ülkemizde adaletli bir vergilendirme sistemi olmadığını, vergi mevzuatımızın teorik olarak karışık ve zor olduğunu belirttikleri görülmektedir. Diğer taraftan, ankete cevap veren bireyler, vergi kaçırmanın önlenmesi için kontrol ve cezaların caydırıcı olması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Vergi ahlakına ilişkin ankete cevap veren bireylerin çoğunluğu, başkasının vergi mükellefiyetini yerine getirmemesinden etkileneceğini belirtmişlerdir. Örneğin aynı sektörde aynı kazanç sağlayan müteşebbislerden biri vergi görevini yerine getirirken, öbür mükellef vergiden kaçınabilir. Bu durum vergi verme bilincini zedeleyebilir.

Araştırmanın Etik Yönü

Yapılan çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Çalışmanın etik ilkelere uygunluğu Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulunun 28.06.2021 tarih ve 183 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan ederiz.

Katkı Oranı Beyanı

Yazarların makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduğunu beyan ederiz.

Kaynakça

- Çataloluk, C. (2008). Vergi karşısında mükelleflerin tutum ve davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 213-228.
- Çelik, K., & Eroğlu, O. (2014). İlköğretim çağında vergi algısının incelenmesi: Zonguldak ili örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 301-326.
- Demir, M. (2009). Toplumun vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyen faktörler. *Akademik Bakış*, 18, 1-10.
- Durmuş, A., & Kaya, H. (2019). 'Dijital muhasebe uygulamalarının muhasebe hileleri ve kayıt dışılığı önlemeye etkisi'. *III. Uluslararası Ekonomi, Siyaset Ve Yönetim Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı*, 363-381.
- Ejder, H. L. (2000). Türkiye'de vergi politikaları. *GÜİİBF Dergisi*, 4, 127-132.
- Feldstien, M. (2008). Effects of taxes an economics behavior . *Crema Working Paper-13745*, 1-22. <https://doi.org/10.17310/ntj.2008.1.06>
- Kandak, M., & Mertol, G. (2021). Eğitim düzeyi ile vergi gelirleri ilişkisi; ilkokul ve ortaokul öğrencileriyle ampirik bir çalışma. *Eğitim Bilim ve Araştırma Dergisi*, 2, 9-24.
- Karasioğlu, F., & Duman, H. (2011). Meslek yüksekokullarında muhasebe eğitimi ve kalitesi üzerine bir not. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 10(1), 165-180.
- Katkat Özçelik, M. (2018). Vergi kaçırma amaçlı muhasebe hileleri üzerine bir inceleme . *Muhasebe Bilim Dünyası*, 20(MODAV 15. Uluslararası Muhasebe Konferansı Özel Sayısı), 493-517.
- Koç, N., & Koç, Ö. E. (2019). Kayıt dışı ekonomiye yönelik toplumsal bakış: bir alan araştırması. *Vergi Raporu*, 239, 66-86.
- Muter, N. B., Çelebi, A. K., & Sakınç, S. (2012). *Kamu maliyesi* (4. Baskı). Manisa: Emek Matbaası.
- Ömürbek, N., Çiçek, H. G., & Çiçek, S. (2007). Vergi bilinci üzerine bir çalışma: üniversite öğrencileri üzerinde yapılan anketin bulguları. *Maliye Dergisi*, 153, 102-122.
- Özen, A., Altunoğlu, B., & Öztornacı, E. (2015). Orta öğretim düzeyindeki öğrencilerin vergi algılama düzeylerine ilişkin ampirik bir değerlendirme. *Yönetim Elemanı*, 22(2), 279-289.

- Özgün, Z., & Yüksel, C. (2017). Mersin’de vergi mükelleflerinin vergi algısı, vergi bilinci ve vergi ahlakı düzeyinin ölçülmesi. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 33-48.
- Sağbaşı, İ., & Başoğlu, A. (2005). İlköğretim çağındaki öğrencilerin vergileri algılaması: Afyonkarahisar ili örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, VII(2), 123-144.
- Sarılı, M. A. (2002). Türkiyede kayıtdışı ekonominin boyutları, nedenleri, etkileri ve alınması gereken tedbirler. *Bankacılık Dergisi*, 41,
- Seviğ, V. (2006). Türkiye’de kayıtdışılık önlenbilir mi? *Dünya*, 18
- Sevilengül, O. (2006). *Genel muhasebe-1*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Şeker, M. (2006). Kayıt dışı ekonominin tahmini Türkiye örneği-1. *Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog*, 217, 106-137.
- Tuncer, M. (2005). Vergi yardımcılarının vergi uyumuna etkisi. *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7, 217-228.
- Wahl, I., Kastlunger, B., & Kirchler, E. (2010). Trust in authorities and power to enforce tax compliance: an empirical analysis of the "slipper slope framework". *Law and Policy*, 32(4), 383-390.
- Yıldız, D., & Uzunsakal, E. (2018). Alan araştırmalarında güvenilirlik testlerinin karşılaştırılması ve tarımsal veriler üzerine bir uygulama. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 14-28.

A Study on Informal Accounting, Tax Awareness and Tax Perception in The Province of Ağrı

Extended Abstract

Tax is a social phenomenon with economic, financial and psychological aspects. The tax burden that taxpayers feel is measured by their tax perceptions. In this direction, every citizen in the society bears the tax burden with his income, wealth or expenditures; feels a tax pressure depending on his perception and evaluation of the tax. The tax and informal economy perspectives, shaped by individuals' psychological, social, economic and political views, reflect the state of the economic and social environment we live in. In this study, the perception of informality in accounting, tax perception and tax awareness of individuals living in Ağrı province are investigated. With this research, tax perceptions and tax awareness concepts as the determinant of taxpayer candidates and current taxpayers' perspectives towards tax are mentioned, and then the results and evaluation of the applied survey are presented.

In the study, the research population consists of individuals over the age of 18 in the central district of Ağrı province. The main mass of the study is 90 thousand people. Accordingly, in the research where the population was 90,000 people at the 95% confidence interval, the number needed to represent the entire population was

calculated as 398. After removing the missing data as a result of face-to-face interviews with 398 people selected by random sampling method, 387 people participated in the research. Accordingly, 97% of the entire universe has been reached.

Four questions to reveal the socio-demographic characteristics of the individuals surveyed; There are 40 questions about informality, tax perception and tax awareness prepared with a 5-point Likert scale. Questions 1-17 were created to measure informality, 18-27 tax perception, questions 28-40 tax awareness. The average scores are calculated by the average of the scores given to the answers given by the individuals (strongly agree:5, agree:4, undecided:3, disagree:2, and strongly disagree:1). According to the normality analyzes performed to reveal whether the data are normally distributed, it can be said that the data are normally distributed (sig: 0.000). The Cronbach Alpha (α) analysis value for the reliability of the questionnaire was 0.696. In the literature, a value above 0.6 is reliable, and a value above 0.7 is highly reliable. Since the value in this study is over 0.6, it is seen that this questionnaire applied to individuals living in the province of Ağrı is reliable.

In the research, a face-to-face interview method was applied to individuals living in the province of Ağrı and the data collected from the questionnaires were analyzed using the frequency and percentage distribution and average methods through a well-known package program. On the other hand, hypothesis tests, Anova and T-tests, which show whether there is a significant difference between the groups by looking at the questionnaire questions one by one, were also performed.

In the study, individuals living in the province of Ağrı gave answers to the survey questions as "I am undecided" and "I agree". The questions with the highest participation in line with the statements given; "Receipts/invoices must be taken for shopping", "Explaining to citizens where the paid taxes are spent increases tax awareness." and "Tax evasion is immoral". Individuals living in the province of Ağrı agreed with the proposition that companies that do not pay taxes by cheating in accounting transactions cause unfair competition for other companies, and they said that the increase in the efficiency of public services benefited by the society increases tax awareness. The respondents stated that tax evasion is immoral in general and they adopted the view that tax amnesties are not a precaution against the informal economy and that taxes are collected unfairly. The vast majority of respondents said that tax rates are high.

As a solution proposal; while tax-related laws are being drawn up, deterrent penalties may be applied in order to prevent unregistered practices and to prevent tax evasion. One of the striking points in the study is that individuals with postgraduate education have a high tax perception and tax awareness. In this context, it can be stated that the state should give more importance to education and training services. In addition, it can be said that the state should not issue tax amnesty frequently, otherwise taxpayers who expect amnesty avoid paying taxes. It can be said that it will contribute to the tax perception by frequently giving place to the spot advertisements explaining the tax instruments to the public, and that deterrent measures should be taken for those who do not use receipts and invoices, as well as informing the public about the use of receipts in shopping.